

การอนุรักษ์และสืบสานผ้าซิ่นตีนจกไทยวน ชุมชนบ้านหัวเมือง ตำบลศรีชะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน¹

Conservation and Inheritance of Tai Yuan's Pha Sin Teen Jok, Ban Hua
Mueang Community, Srisaket Sub-district, Na Noi District, Nan Province

เอกอนันต์ โพธิ์สุยะ

นักศึกษาลัทธิศาสตร์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Email: pop_korchet@hotmail.com

ธनिया เจติยานุกรกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์คณะวิทยาศาสตร์
และอาจารย์ในหลักสูตรสหวิทยาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Email: Thaneeya.s@cmu.ac.th

วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์

รองศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Email: woralun@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาแบบสหวิทยาการ และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา เพื่อศึกษาเกี่ยวกับบริบททางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับผ้าและการทอผ้าตีนจกโดยทั่วไปของล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา และการทอผ้าซิ่นตีนจกไทยวนที่ชุมชนบ้านหัวเมือง ตำบลศรีชะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ตลอดจนสภาพปัญหาเพื่อเสนอรูปแบบการอนุรักษ์และสืบสานอัตลักษณ์ผ้าซิ่นตีนจกไทยวน อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า ในอำเภอนาน้อย หัตถกรรมการทอผ้าตีนจกในหมู่บ้านหัวเมือง อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน เหลืออยู่จำนวน 20 หลังคาเรือน ผู้ทอมีอายุประมาณ 50-80 ปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และหัตถกรรมหลังจากว่างเว้นจากฤดูเกษตรกรรม โดยทอผ้าในครัวเรือนของตน ลวดลายของผ้าตีนจกที่พบมีลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ของบ้านหัวเมือง อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน คือ นิยมทอหมายซิ่นในผ้าตีนจกที่แตกต่างจากการทอผ้าตีนจกในพื้นที่อื่นๆ ปัจจุบันได้นำลวดลายโบราณในท้องถิ่นนำมาแกะลาย คือ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยในวิทยานิพนธ์ เอกอนันต์ โพธิ์สุยะ, “การอนุรักษ์และสืบสานผ้าซิ่นตีนจกไทยวน ชุมชนบ้านหัวเมือง ตำบลศรีชะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน”. ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ลายนกคู่ และลายเรขาคณิต นิยมใช้เส้นดินเงินดินทองทอลวดลายเต็มช่องของลายตีนจกอาจแทรกไหมสีบ้างเล็กน้อย

ทว่าในปัจจุบันได้ขาดการสืบทอดและการเรียนรู้การทอผ้าตีนจก ทำให้องค์ความรู้สูญหายไป ได้ จากสำรวจยังพบว่ามีความต้องการใช้ผ้าตีนจกของบ้านหัวเมือง ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อยจำนวนมากที่ยังผลิตออกมาไม่เพียงพอต่อความต้องการของท้องตลาด จึงเห็นว่าควรมีการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้งานหัตถกรรมของผ้าตีนจกในชุมชน โดยมีแนวทางในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อนุรักษ์ และสืบสาน เชิดชูความสามารถของเหล่าช่างทอผ้าตีนจก และเสริมสร้างการประกอบอาชีพให้กับผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งเกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในอำเภอนาน้อย จังหวัดน่านได้อีกด้วย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมีข้อเสนอด้านการบริหารจัดการรูปแบบและวิธีการจัดตั้งชุมชนบ้านหัวเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมการทอผ้าตีนจกของชุมชน ซึ่งหากโครงการนี้เกิดขึ้น จะทำให้มีผู้คนกลับมาสนใจมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและเกิดการสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาของการทอผ้าตีนจกและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจภายในท้องถิ่น ภายใต้ความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ คือ อำเภอนาน้อย สภาวัฒนธรรมอำเภอนาน้อย วัดหัวเมือง ชุมชนบ้านหัวเมือง

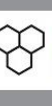
คำสำคัญ: ผ้าตีนจกไทยวน, ไทยวน

Abstract

This qualitative research is interdisciplinary study and presenting the result by description. It aimed to study about fabric and weaving in Lanna culture, northern area of Thailand, including history of communities, silk weaving and Pha Teen Jok weaving with Tai Yuan style at Ban Hua Muang, Na Noi district, Nan province. Furthermore, it also studied about problem in order to plan models of preservation and inheritance for Pha Teen Jok weaving with Tai Yuan style.

The research found Ban Hua Muang, Na Noi district, Nan province, there are around twenty families still do weaving of Pha Teen Jok and the weavers are between 50-80 years old. Their main occupation is agriculturer, so they will do weaving at the end of planting season. The design of Pha Teen Jok found in Na Noi district is unique. Weavers prefer to make specific pattern that different from another villages. The current design has led to local antique patterned with couple of birds and geometrical designs. Woven the gold tinsel-woven silver tinsel to fulfill box of Teenjok may insert some colorful silk.

But the current there are lack of inheritance and learner to weaving Teen Jok then making knowledge will be lost. The survey also found that demand ideally district of Si Sa Ket Noi districts are also produced inadequate to the needs of the market. Therefore, Pha

Teen Jok learning center in the community was established to preserve, inherit and praise the weavers' wisdom. Besides, Pha Teen Jok learning center can be a new attraction of Nan province as well.

The model of managing Ban Hua Muang community is to promote to be the cultural tourism attraction about Pha Teen Jok weaving, by the participation of government sectors, council of cultural affairs, Hua Maung temple and people who live in the community. Researcher though that more people will pay attention to this cultural heritage by start learning and preserving. Moreover, effective management can earn more profit to support the community.

Keyword: Pha Teen Jok Tai Yuan style, Tai Yuan

1. บทนำ

อำเภอนาน้อย ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของตัวเมืองน่าน มีที่ตั้งสัมพันธ์ คือ ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเวียงสา ทิศตะวันออก ติดต่อกับแขวงไชยบุรี สปป.ลาวและอำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอนาหมื่น ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศใต้ประมาณ 60 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเวียงสาลงไปทางทิศใต้ ประมาณ 35 กิโลเมตร ในอดีตนาน้อย เป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญบนเส้นทางการค้าและเส้นทางเดินทัพโบราณ ก่อนที่จะลงไปถึงเมืองท่าปลา ในเขตอุดรธานี ด้วยสาเหตุที่มีทำเลตั้งอยู่แวดล้อมด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพราะฉะนั้นอัตลักษณ์ของผ้าทอตีนจกของนาน้อยจึงเป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตของการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมระหว่างไทยวน ไทลื้อ และลาว จนหล่อหลอมเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่ปรากฏเป็นรูปแบบของผ้าพื้นเมืองน่าน (Vongwipak, 1987)

วัฒนธรรมการใช้ผ้าทอพบว่าในพื้นที่อำเภอนาน้อยมีการใช้สอยผ้าชิ้นแบบชาว น่านทั่วไป สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ คือ ชิ้นเชียงแสน ชิ้นม่าน ชิ้นป่อง ชิ้นตีนจก

ทั้งนี้เดิมนิยมใช้ผ้าชิ้นตีนจกซึ่งมีรูปแบบโครงสร้างของผ้าชิ้นคล้ายกับกลุ่มชาวไทยวนกลุ่มอื่นๆ ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ หัวชิ้น ตัวชิ้น และตีนชิ้น เย็บต่อกัน หัวชิ้นเป็นผ้าพื้นสีแดง 1 ชิ้น หรือมี 2 ชิ้น สีแดงและสีขาว ตัวชิ้นเป็นชิ้นลายขวาง เย็บ 2 ตะเข็บ ที่เป็นแบบมาตรฐาน คือ ใช้ตัวชิ้นแบบเดียวกับชิ้นป่อง นิยมทอด้วยเส้นใยโลหะจึงเรียกกันว่า “ชิ้นไหมคำ” หรือ “ชิ้นคำเคิบ” ส่วนตีนชิ้นเป็นผ้าลายจกเย็บตะเข็บเดียว ผ้าพื้นเป็นสีดำและสีแดงอย่างละครึ่ง โดยตีนจกมีลวดลายเฉพาะส่วนสีดำ ลวดลายจกเป็นมาตรฐานแบบไทยวน คือ ประกอบด้วยลายหลักเป็นลายขนาดใหญ่ 1 แถว เป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เรียกว่า “ลายโคม” และมีลายประกอบ 2-3 แถว ลายที่นิยมคือ “ลายขอ” และมีลายแบบชายครุยหรือที่เรียกว่า “หางสะเปา” เป็นส่วนล่างสุด ในท้องถิ่นเรียกส่วนนี้ว่า “สายย่อย” ซึ่งตีนจกที่พบในเมืองน่านค่อนข้างมีลักษณะหลากหลายรูปแบบ มีทั้งที่ทอด้วยฝ้าย หรือ ฝ้ายปนไหม และนิยมทอด้วยเส้นใยโลหะ (ไหมเงินไหมคำ) (Prangwatanakun, 2013)

ทั้งนี้ผ้าขึ้นตีนจกเมืองน่านของอำเภอเวียงสา และ อำเภอนาน้อย มีเอกลักษณ์และลวดลายที่มีความสำคัญ คือ ตัวขึ้นนิยมทอลายขวางมีการเก็บขิด หรือชว่น่าน เรียกว่า “เก็บมุก” เข้าไปในตัวขึ้น (Office of National Museums, 2004) ก่อให้เกิดลวดลายต่างๆ เช่น “ลายดอกแก้ว” “ลายดอกจันทร์” “ลายมุกมะหวาย” “ลายขอ” และ “ลายกาบ” เป็นต้น ชื่อเรียกลายเหล่านี้เทียบเคียงกับสภาพแวดล้อมใกล้ตัว นอกจากนี้ยังมีคุณค่าความงามในอุดมคติ ส่วนตีนขึ้น หรือตีนจกนิยมใช้ลวดลายเรขาคณิต ลักษณะลวดลายไม่ซับซ้อน มีโครงสร้างเหมือนกับตีนจกไทยวนทั่วไป ประกอบด้วย “ห้องคอม” “ขึ้น” “ลายประกอบ” “ทางสะเปา” หรือ “สายย่อย” จะเห็นว่าเป็นลวดลายที่สะท้อนความเชื่อในศาสนาออกมาเป็นรูปสัญลักษณ์อันเกี่ยวเนื่องกับศาสนา อาทิ เขาพระสุเมรุ, ทะเลสีทันดร และสัตว์ป่าหิมพานต์ ซึ่งกล่าวถึงในการเทศน์มหาชาติ ประกอบอยู่บนผืนผ้าสีแดงเป็นเชิงขึ้นอันหมายถึงจักรวาลหรือสวรรค์ ดังจะเห็นได้ว่าผ้าขึ้นตีนจกที่ประกอบขึ้นมาด้วยความคิดของ ความเชื่อของและจินตนาการของช่างทอแล้ว บทบาทของขึ้นตีนจกมิได้ตอบสนองเพียงความสวยงามอย่างเดียว หากเป็นการแสดงออกซึ่งความเคารพสักการะและเป็นพุทธบูชา (Tiengkate, 2002:19) ผ้าขึ้นตีนจกในแถบเมืองน่าน จึงมักจะนิยมใช้ดั้นหรือเส้นใยโลหะมาทอตีนจกเต็มผืน นอกจากนี้ผ้าขึ้นตีนจกในแถบ อำเภอนาน้อย ยังพบการทอหมายขึ้น ซึ่งแตกต่างจากขึ้นตีนจกทั่วไป และมีลวดลายนกกินน้ำร่วมต้น ที่เป็นที่ยกในการทอผ้าขึ้นตีนจกทั่วไปอีกด้วย

ในช่วงระยะเวลาประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา พบว่าการทอผ้าขึ้นตีนจก ในอำเภอนาน้อย ได้หายสาบสูญไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง เนื่องจากวัสดุที่ใช้ในการทอผ้านั้นค่อนข้างหายาก และการทอผ้าขึ้นโดยการใช้นาฬิกาแบบดั้งเดิมทำได้ค่อนข้างช้าไม่ทันเวลา อีกทั้งการทอผ้าชนิดอื่นทอได้ง่ายกว่าขึ้นตีนจก ทำให้มีผู้ทอผ้าขึ้นตีนจกของอำเภอนาน้อย ลดจำนวนลง ช่างทอผ้าหันมาประกอบอาชีพอื่นแทนการทอผ้า ทำให้วัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นตีนจกของอำเภอนาน้อย ได้ค่อยๆ เลือนหายไปพร้อมกับกาลเวลา ซึ่งปัจจุบันแหล่งทอผ้าขึ้นตีนจกในรูปแบบของชาวไทยวนอำเภอนาน้อย เหลืออยู่เพียงแหล่งเดียว คือ “บ้านหัวเมือง” ซึ่งมีประมาณ 20 หลังคาเรือน และมีช่างฝีมือที่สามารถทอตีนจกประมาณ 25 คน และอายุ 50-80 ปี ทั้งทอเพื่อหาเลี้ยงชีพ ทอหลังจากว่างเว้นจากงานการเกษตร และทอตามงานสั่ง ใช้วัสดุที่สามารถซื้อได้ทั่วไป เช่น ผ้ายาโพเร เส้นใยสังเคราะห์ เส้นด้ายดินเงินดินทองสังเคราะห์ แทนการใช้เส้นฝ้ายแท้ ดิ้นและเส้นไหมที่มีการทำเข้ามาจากต่างถิ่น ผ้าขึ้นตีนจกของบ้านหัวเมืองในปัจจุบัน ยังคงมีลักษณะของลวดลายที่เป็นแบบชาวไทยวนเมืองน่าน ซึ่งเป็นลวดลายตีนจกที่ไม่ได้รับการประยุกต์ลวดลายโดยเทียบรูปแบบกับผ้าขึ้นตีนจกของเก้าโบราณทอในท้องถิ่นน่าน้อย ที่ช่างทอผ้าขึ้นตีนจกปัจจุบันได้นำมาเป็นต้นแบบในการทอผ้าขึ้นตีนจกที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของผ้าขึ้นตีนจกไทยวนของน่าน้อยในปัจจุบัน

จากคุณค่าทางวัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้นผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และสืบสานผ้าขึ้นตีนจกไทยวน ชุมชนบ้านหัวเมือง ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่านในมิติต่างๆ อาทิ ประวัติความเป็นมา สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน และสถานการณ์การทอผ้าพื้นเมืองไทยวนปัจจุบัน เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์และสืบสาน ผ้าขึ้นตีนจกไทยวน อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน เพื่อการดำรงอยู่ของการทอ

ผ้าตีนจก และนำไปสู่การสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาโดยชนรุ่นหลัง อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่ผ้าขึ้นตีนจกไทยวน และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

2. วัตถุประสงค์ของบทความ

- 2.1. เพื่อศึกษาบริบททางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นและการทอผ้าขึ้นของอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
- 2.2. เพื่อเสนอรูปแบบการอนุรักษ์และสืบสาน อัตลักษณ์ผ้าขึ้นตีนจกไทยวน อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสหวิทยาการ ประกอบไปด้วย 2 ขั้นตอน คือ

3.1. เก็บรวบรวมข้อมูลบริบททางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับผ้าและการทอผ้าในภาคเหนือตอนบน และการศึกษาเชิงลึกในพื้นที่เป้าหมายในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนผ้าทอและการทอผ้าขึ้นตีนจกไทยวน

3.2. ศึกษาเพื่อหาแนวทางและข้อเสนอวิธีการจัดการการทอผ้าขึ้นตีนจก ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และใช้เครื่องมือในการเก็บและรวบรวมข้อมูล คือ 1) แบบสัมภาษณ์ 2) แบบสำรวจทางกายภาพ และ 3) การสังเกตการณ์

ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ทำการวิเคราะห์ศักยภาพและความเข้มแข็ง การจัดการการอนุรักษ์และสืบสานผ้าขึ้นตีนจกไทยวน ชุมชนบ้านหัวเมือง ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ตลอดจนจำแนกองค์ประกอบของการดำเนินงานกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภายในชุมชน ให้เห็นถึงการจัดการแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หน้าที่ความรับผิดชอบของทุกภาคส่วนที่ร่วมมือกัน ดำเนินการ ปัญหาในการจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อหาวิธีการจัดการเพื่อเพิ่มศักยภาพแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บ้านหัวเมือง ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่านอย่างยั่งยืน

4. ผลการวิจัย

4.1. บริบททางวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับผ้าขึ้นตีนจกและการทอในพื้นที่ศึกษา

จากการสำรวจและเก็บข้อมูลในชุมชนบ้านหัวเมือง ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน พบว่ามีครัวเรือนที่ทอผ้าขึ้นตีนจกประมาณ 20 หลังคาเรือน โดยมีช่างทอประมาณ 25 คน ช่างทอผ้าอยู่ในช่วงอายุประมาณ 50-80 ปี ช่างทอเป็นสตรีทั้งหมด ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม และหัตถกรรมเป็นหลัก และทำอยู่ในครัวเรือนของตนเอง ในพื้นที่ได้พบว่ามีการใช้ผ้าขึ้นอยู่ 4 รูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ที่พบเห็นได้ทั่วไปเหมือนของชาวน่าน ได้แก่

4.1.1 **ขึ้นม่าน** เป็นขึ้นที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของเมืองน่าน (Leesuwan, 2007) ลักษณะเป็นขึ้นลายขวางเย็บ 2 ตะเข็บ ทอด้วยฝ้ายปนไหม และนิยมทอลายขีด ซึ่งเมืองน่านเรียก เทคนิคการทอนี้ว่า “เก็บมุก” “ยกมุก” หรือ “เก็บดอก” ด้วยเส้นใยโลหะ (ไหมเงิน ไหมคำ) การจัดองค์ประกอบของลายขวาง ที่เป็นลายมุกสลับกับสีพื้นมีการจัดช่วงระยะไม่เสมอกัน แต่มีโครงสร้าง

ที่แน่นอน โดยตัวขึ้นทอต่อเนื่องกับตีนขึ้น และเย็บต่อหัวขึ้นด้วยผ้าพื้นสีแดง ส่วนตัวขึ้นนั้นอาจแบ่งองค์ประกอบเป็น 6 ช่วง จากบนถึงล่าง (Janthawit, 2002)

ภาพที่ 1 ชินม่าน

4.1.2. ชินป้อง เป็นชินลายขวางเย็บ 2 ตะเข็บ ลายขวางทอด้วยเทคนิคขีด วัสดุที่ใช้ทอมีทั้งฝ้าย ไหม และไหมเงินไหมคำ (Gavila, 2010) โครงสร้างของชินป้องในอดีตอาจแบ่งออกเป็น 3 แบบใหญ่ ได้แก่

1) **ชินป้องตาเหลี่ยม หรือ ชินป้องตาโดน** เป็นชินที่มีลายขวางขนาดเท่ากัน สลับสีพื้นโดยเว้นช่วงระยะเท่ากันตลอดผืน ลายขวาง (หรือตา) ที่เป็นมาตรฐานจะประกอบด้วยลายริ้ว 5 แถว มีลายริ้วใหญ่หรือลายหลักอยู่ตรงกลางและมีลายริ้วขนาดเล็กอีก 4 แถว ประกอบ 2 ข้าง เมื่อดูรวมๆ แล้วก็เป็นลายใหญ่แถวเดียว มีลายแถวสุดท้ายก่อนถึงตีนชินที่มักจัดองค์ประกอบต่างจากลายอื่นๆ คำว่า เหลี่ยม หรือ โดน บ่งบอกว่าเป็น ตาเดียวหรือแถวเดียวไม่มีลายอื่นมาสลับอีก ส่วนตีนชิน มีลักษณะเด่น คือ มีลักษณะของการทอที่ต่อเนื่อง เป็นผ้าพื้น 3 ช่วง เรียกว่า “ปาน” “ตีน” และ “เล็บ” เหมือนกับชินม่าน

2) **ชินป้องตา หรือ ชินป้องตาผา** เป็นชินที่มีลายขวางแถบเล็ก คั่นสลับกับลายขวางแถบใหญ่ ลายขวางแถบเล็กนี้เองที่ชาวบ้านผู้ทออธิบายว่าเหมือนกับ “คืบ” หรือ ขนاب 2 ข้าง ของลายแถบใหญ่ หรือเหมือนกับเป็นลายที่แทรก “ผา” กลางเข้ามา ระหว่างลายใหญ่อีกทีหนึ่ง การทอสลับลายหรือตาเล็กสลับตาใหญ่นี้ จะได้ช่วงจังหวะที่เท่า ๆ กัน ตลอดทั้งผืน ส่วนตีนชินนั้น ประกอบด้วย “ปาน” “ตีน” และ “เล็บ” เช่นเดียวกับชินป้องตาเหลี่ยม

3) **ชินป้องเคิบไหมคำ** ชินชนิดนี้อาจเรียกชื่อตามวัสดุที่ทอว่า “ชินไหมคำ” หรือ “ชินเคิบ” ก็ได้ เป็นชินที่มีการจัดระยะของลายขวางเท่าๆ กันตลอดผืนแบบเดียวกับชินป้องตาเหลี่ยม เพียงแต่นิยมทอด้วยเส้นโลหะ หรือวัสดุที่ให้ความแวววาว ที่เรียกกันว่า “ไหมเงินไหมคำ” โดยคำว่า “เคิบ” อาจมาจากคำว่า “เคลือบ” ตามการออกเสียงของชาวไทลื้อ

(Prangwatanakun, 1990) วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นฝ้ายปั่นกับกระดาษเคลือบสีเงินหรือสีทอง ที่เป็นเส้นโลหะกะไหล่เงินหรือกะไหล่ทอง สาเหตุที่พบน้อย เนื่องจากในอดีตถือเป็นวัสดุนำเข้าที่มีราคาแพง จึงพบเฉพาะในผ้าชิ้นของเจ้านาย หรือชนชั้นสูงในเมืองเท่านั้น ส่วนวัสดุกระดาษเคลือบเงินหรือทองนั้นจะไม่ค่อยทนทานเมื่อใช้ไปนานๆ ก็จะหลุดเหลือเพียงเส้นใยฝ้าย (Gavila, 2010) แต่ยังคงมีเศษสีเงินเหลืออยู่บ้างเป็นหลักฐาน วัสดุสีเงินสีทองที่ใช้ในยุคหลังมักเป็นใยสังเคราะห์หรือพลาสติก

ภาพที่ 2 ชิ้นป่อง

4.1.3. ชิ้นเชียงแสน เป็นชิ้นที่ใช้นุ่งในชีวิตประจำวันของชาวน่าน ชื่อเรียกของชิ้นชนิดนี้แสดงถึงแหล่งกำเนิดว่าเป็นของชาวไทยวนในเมืองเชียงแสนมาแต่เดิม ลักษณะเป็นผ้าชิ้นฝ้ายลายขวางเย็บ 2 ตะเข็บ สีพื้นหลักคือ สีแดงเข้ม หรือสีคราม ลายขวางเป็นสีดำ คราม หรือขาว ทอด้วยเทคนิคกรรมดามีการจัดโครงสร้างของลายขวางบนตัวชิ้นเป็นระยะที่แน่นอน ประกอบด้วยแถบลายใหญ่ 1 แถว สลับกับแถบลายเล็ก 3 แถว ตลอดตัวชิ้น ในแถบลายใหญ่นั้น มีลายริ้วเล็กๆ 5 แถว เป็นส่วนประกอบ ซึ่งลายริ้วเล็กๆ นี้ นิยมใช้ด้ายควบเส้นสีขาว กับสีคราม ที่เรียกว่าการ “ปั่นไก” หรือใช้ด้ายมัดกาน ที่เรียกว่า “กานข้อ” คือมัดเป็นข้อๆ ทำให้ลายริ้วนี้มีสีขาวประเป็นจุดๆ ช่วยเน้นให้เกิดแถบลายขวางเด่นชัดขึ้นตัดกับสีพื้นหลัก อีกทั้งมีการตกแต่งแถบลายใหญ่แถวสุดท้ายก่อนถึงตีนชิ้น ด้วยเทคนิคปั่นไก หรือกานข้อ เป็นพิเศษ ล่างสุดเป็นตีนชิ้น ที่ทอต่อเนื่องนิยมนีลดำและแดง ส่วนหัวชิ้นเย็บต่อด้วยผ้าพื้นสีแดง(Prangwatanakun, 1998)

ภาพที่ 3 ชินเชียงแสน

4.1.4. ชินตีนจก โครงสร้างของผ้าชินชนิดนี้ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ หัวชิน ตัวชิน และตีนชินเย็บต่อกัน หัวชินเป็นผ้าพื้นสีแดง 1 ชั้น หรือมี 2 ชั้น สีแดงและสีขาว ตัวชินเป็นชินลายขวาง เย็บ 2 ตะเข็บ ที่เป็นแบบมาตรฐาน คือ ใช้ตัวชินแบบเดียวกับชินป่อง นิยมทอด้วยเส้นใยโลหะจึงเรียกกันว่า ชินไหมคำ หรือ ชินคำเคิบ ส่วนตีนชินเป็นผ้าลายจกเย็บตะเข็บเดียว ผ้าพื้นเป็นสีดำและสีแดงอย่างละครึ่ง โดยจกลดลายเฉพาะส่วนสีดำ ลดลายจกเป็นมาตรฐานแบบไทยวน คือ ประกอบด้วยลายหลัก 1 แถว รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เรียกว่า “ลายโคม” และมีลายประกอบ 2-3 แถว ลายที่นิยมคือ ลายขอ มีลายแบบชายครุฑเป็นส่วนล่างสุด ซึ่งตีนจกที่พบในเมืองน่านค่อนข้างมีลักษณะหลากหลายรูปแบบ มีทั้งที่ทอด้วยฝ้าย ฝ้ายปนไหม และนิยมทอด้วยเส้นใยโลหะ (Phanichphant, 2002) ทั้งนี้ผ้าชินตีนจกเมืองน่านของอำเภอเวียงสา และอำเภอนาน้อย จึงมีเอกลักษณ์และลดลายที่มีความสำคัญ คือ ตัวชินนิยมทอลายขวาง มีการเก็บขิด (Office of National Museums, 2004) เข้าไปในตัวชิน ก่อให้เกิดลดลายต่างๆ เช่น ลายดอกแก้ว ลายดอกจันทน์ ลายมะหวาย ลายขอ ลายกาบ เป็นต้น ลดลายทั้งหลายนี้ล้วนพัฒนามาจากสภาพของสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัว นอกจากนี้ ลายยังมีคุณค่าความงดงามในอุดมคติ ความหมายส่วนตีนชิน หรือตีนจกนิยมใช้ลดลายเรขาคณิต ลักษณะลดลายไม่ซับซ้อน มีโครงสร้างเหมือนกับตีนจกไทยวนทั่วไป ที่ประกอบด้วย ห่องโคม ชิน ลายประกอบ หางสะเปาหรือสายย่อย ดังจะเห็นได้ว่าผ้าชินตีนจกที่ประกอบขึ้นมาด้วยความคิดของความสำเร็จและจินตนาการของช่างทอแล้ว บทบาทของชินตีนจกมิได้ตอบสนองเพียงความสวยงามอย่างเดียว หากเป็นการแสดงออกซึ่งความเคารพสักการะและเป็นพุทธบูชา

ภาพที่ 4 ซิ่นคำเคิบต่อตีนจก

ผ้าซิ่นตีนจกในแถบเมืองน่าน จึงมักจะนิยมใช้ดั้นหรือเส้นใยโลหะมาทอตีนจกเต็มผืน นอกจากนี้ผ้าตีนจกในแถบ อำเภอน่าน้อย ยังพบการทอหมายซิ่นที่ไม่ค่อยพบในตีนจกในเขตเมืองน่าน และมีลวดลายนกกินน้ำร่วมต้น ที่เป็นที่นิยมใช้ในการทอผ้าตีนจกอีกด้วย แหล่งทอผ้าตีนจกในเขตอำเภอน่าน้อยในปัจจุบันได้หลงเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวที่ บ้านหัวเมือง ตำบลศรีสะเกษ อำเภอน่าน้อย จังหวัดน่าน

ผ้าซิ่นตีนจกไทยวนที่พบในเขตอำเภอน่าน้อยนั้น มีรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งที่ทอจกด้วยเส้นใยโลหะที่คล้ายคลึงกับแบบในอำเภอเมือง และที่ทอจกด้วยไหมสีสดลวดลายจกโปร่งจนมองเห็นผ้าพื้นสีดำชัดเจน นอกจากนี้ลายหลักที่เป็นลายขอในโคมแล้ว ยังพบลายนกกินน้ำร่วมต้น ที่เป็นมาตรฐานของชาวไทยวนทั่วไปด้วย (Prangwatanakun, 2013) แต่เดิมพบว่าตีนจกที่พบแถบบริเวณอำเภอน่าน้อย อำเภอนาหมื่น ที่อยู่ทางตอนใต้นิยมจกไหมหลากสีส้นลงไปลวดลายของตีนจกสีที่นิยมใช้จกเช่น สีชมพู สีม่วง สีน้ำเงิน สีเหลือง เป็นต้น ซึ่งต่อมาการใช้ไหมหลากสีจกลงไปในผ้าซิ่นไม่เป็นที่นิยมทำเนื่องด้วยกระบวนการทอในการใส่ไหมสีต่างๆต้องใช้การทอแบบจกมือโบราณ ทำให้ทำยากและใช้เวลานาน ทั้งนี้ตัวซิ่นลายขวางมีทั้งที่เป็นฝ้ายและไหมมีการทอขีดสร้างลวดลายลงไปบนผืนผ้า บางผืนใช้ซิ่นดำที่มีรูปแบบกับซิ่นของชาวไทยวนทั่วไปนำมาเย็บต่อกับตีนจกในรูปแบบของอำเภอน่าน้อยอีกด้วย

4.2. แนวทางและรูปแบบในการอนุรักษ์และสืบสานอัตลักษณ์ผ้าซิ่นตีนจกบ้านหัวเมือง

ด้วยข้อกังวลและความเปลี่ยนแปลงเรื่องมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเภทไร้รูป อันได้แก่ ภูมิปัญญาในการทอผ้าซิ่นตีนจกและมรดกภูมิปัญญาอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่อง ภูมิปัญญาเหล่านี้จะสูญหายขาดการอนุรักษ์และสืบสานต่อไป และด้วยพื้นที่ของบ้านหัวเมืองในปัจจุบัน การเดินทางเป็นไปค่อนข้างยากลำบาก ด้วยอยู่ห่างจากตัวเมือง การเข้าถึงแหล่งวัสดุในการทอผ้าจึงเป็นไปได้ยาก จึงทำให้วัสดุที่นำมาทอผ้าตีนจกได้ถูกปรับเปลี่ยนไปจากเดิม และเทคนิคการทอผ้าตีนจกแบบดั้งเดิมได้ถูกละทิ้งไป แต่มีการใช้เทคนิคการยก

เขาเข้ามาใช้ในการทอผ้าตีนจกแทนการจกมือแบบดั้งเดิม เพื่อตอบสนองทันความต้องการของผู้บริโภคและสามารถทอผ้าตีนจกได้ง่ายกว่าการจกมือแบบดั้งเดิม คนส่วนใหญ่ในชุมชนเลิกทอผ้าด้วยเหตุผลหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการประกอบอาชีพ การรับอิทธิพลการใช้เครื่องแต่งกายจากภายนอก ส่งผลให้กระบวนการทอผ้าขึ้นตีนจกแบบดั้งเดิมของ บ้านหัวเมือง อำเภอนาน้อย จังหวัดน่านได้ค่อยๆเลือนหายไปพร้อมกับการรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามา อาจเป็นเพราะสิ่งเหล่านี้ได้ถูกมองข้ามจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม วิถีชีวิต และการมองข้ามความสำคัญของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาอันมีค่าที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงสมควรที่จะต้องมีการอนุรักษ์และสืบสาน ให้ดำรงไว้

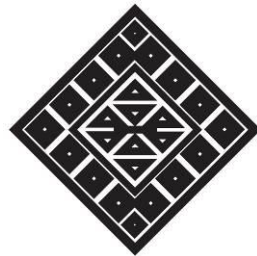
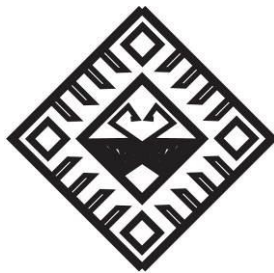
ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้เสนอรูปแบบการอนุรักษ์และสืบสาน อัตลักษณ์ผ้าขึ้นตีนจกไทยวน อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน เนื่องจากภายในชุมชนยังขาดแหล่งเรียนรู้ที่เป็นหลักแหล่ง จากปัญหาและข้อมูลที่ได้รับมาจึงมีแนวทางโดยวิธีการจัดการทำเป็นเส้นทางแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการทอผ้าตีนจกไทยวน บ้านหัวเมือง ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่านจึงได้นำเอาแนวคิดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการการอนุรักษ์ผ้าขึ้นตีนจกไทยวน อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน เพื่อให้ภายในท้องถิ่นเกิดการอนุรักษ์ สืบทอด หวงแหนภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมมา จากการศึกษาพบว่าลวดลายขึ้นตีนจกในพื้นที่ศึกษา 26 ลาย ส่วนมากมักจะเป็นลวดลายเรขาคณิต ลวดลายผ้าขึ้นตีนจกที่พบเกิดจากเทคนิคการเก็บเขาหรือขีดที่เป็นเทคนิคการทอตีนจกแบบใหม่มาใช้ในการเก็บลวดลายของผืนผ้า และลวดลายที่ทอได้แกะลวดลายมาจากขึ้นตีนจกโบราณที่พบในพื้นที่อำเภอนาน้อย ดังตัวอย่าง

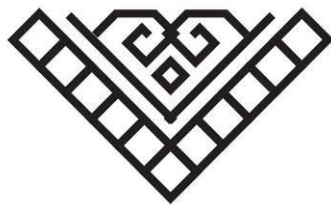
ภาพที่ 5 การเปรียบเทียบระหว่าง ตีนจกโบราณที่พบในท้องถิ่น(ซ้าย)และตีนจกที่ทอขึ้นมาใหม่(ขวา)

ภาพที่ 6 หมายถึง ที่พบในการทอตีนจกในเขตอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

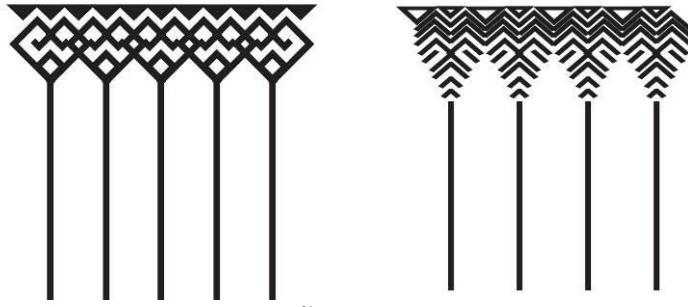
ลวดลายในห้อยโคม

ลวดลายในชั้น

ลวดลายประกอบลายในเครือผ้าตีนจก

ลวดลายสาย้อย หรือ หางสะเปา

ภาพที่ 7 ภาพแสดงรูปลายตีนจก

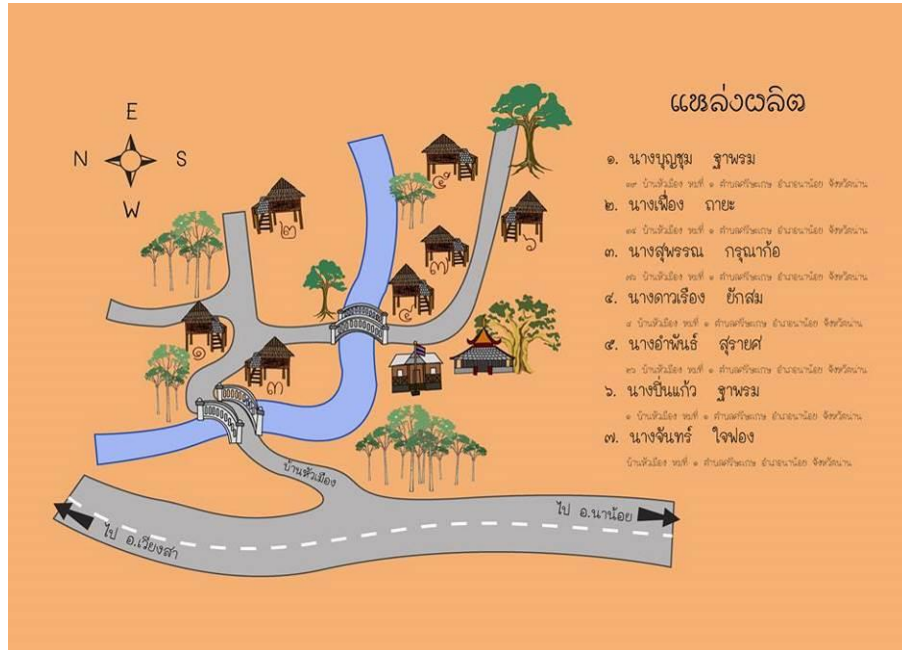
จากการสำรวจและศึกษาแหล่งทอผ้าตีนจกไทยวนบ้านหัวเมือง อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน เพื่อให้ได้แหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ้าทอตีนจกไทยวน เพื่อนำมาจัดเป็นเส้นทางเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ้าทอตีนจกไทยวนบ้านหัวเมือง อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน จึงได้ออกแบบเส้นทางการศึกษาผ้าขึ้นตีนจกในพื้นที่กรณีศึกษา โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่วัดหัวเมืองโดยวัดทำหน้าที่เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้และจัดเป็นนิทรรศการผ้าขึ้นตีนจกในท้องถิ่น เนื่องจากภายในวัดมีศาลาภูมิหลังเดิมที่มีสถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่สวยงามและไม่ได้ใช้ประโยชน์จึงได้เสนอให้จัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ข้อมูลของผ้าขึ้นตีนจกไทยวนบ้านหัวเมือง อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน และจัดทำสื่อการเรียนรู้เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจได้แก่ จัดทำโลโก้เป็นตัวการ์ตูนแต่งกายแบบชวานาน้อยโบราณเพื่อกระตุ้นความสนใจของเยาวชนและผู้คนอื่นๆ ป้ายนิทรรศการและอุปกรณ์สาริตต่างๆที่มีอยู่ครบ ตั้งแต่ขั้นตอนการได้มาซึ่งเส้นด้าย จนถึงการนำมาทอเป็นมาขึ้นตีนจก ตลอดถึงจัดทำคู่มือสำหรับนักท่องเที่ยวได้หยิบติดมือหรืออ่านเพิ่มเติมเพื่อความเข้าใจ ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกยังแหล่งท่องเที่ยวนี้มีห้องสุขาไว้ให้บริการ มีลานจอดรถที่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว มีร้านค้าของกลุ่มเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตได้เลย หรือสามารถเดินไปตามแผนที่เส้นทางการทอผ้าตีนจกของภายในชุมชนซึ่งสามารถพบเห็นเรียนรู้วัฒนธรรมการใช้ชีวิตของผู้คนภายในชุมชนได้อีกด้วย

ภาพที่ 8: ภูมิหลังเก่าของวัดหัวเมือง อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

ภาพที่ 9 :การทอตีนจกของนางดาวเรือง ยักสม

ภาพที่ 10: แสดงตัวอย่างแผนที่เส้นทางการเรียนรู้ผ้าขึ้นตีนจกไทยวนบ้านหัวเมือง อำเภอน่าน จังหวัดน่าน

ภาพที่ 11: โลโก้ตัวการ์ตูนที่แต่งกายแบบชวานาน้อยโบราณ เพื่อใช้ประกอบสื่อการเรียนรู้

5. การอภิปรายผล

จากบริบทชุมชนบ้านหัวเมือง ตำบลศรีสะเกษ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน พบว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรมและความเจริญของวัฒนธรรมใหม่ ทำให้มรดกภูมิปัญญาและวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นตีนจกบ้านหัวเมือง ตำบลศรีสะเกษ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน ใกล้สูญหายไปจากท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องหาแนวทางการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาของการทอผ้าขึ้นตีนจกไทยวน ผู้ศึกษาได้ร่วมกับชุมชนบ้านหัวเมือง ตำบลศรีสะเกษ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน ศึกษาวิจัยตามแนวคิดจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และแนวคิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักถึงมรดกภูมิปัญญาของตนเอง ได้เสนอกระบวนการมีส่วนร่วมโดยมีหลักการสำคัญคือ

- 5.1. ตัววัฒนธรรมมีความสำคัญต่อท้องถิ่น
- 5.2. การบริหารจัดการด้วยวิธีอะไร
- 5.3. การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบไหนอย่างไร

จากกระบวนการข้างต้นทำให้ทราบได้ว่า ผ้าทอและการทอผ้าขึ้นต้นจกบ้านหัวเมือง ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ถือเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน เป็นหลักฐานยืนยันถึงประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชาวไทยวนในท้องที่อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน และมีการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาการทอผ้ามาจนถึงปัจจุบัน เป็นสิ่งแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของชาวไทยวนบ้านหัวเมือง ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน มีคุณค่าทางวัฒนธรรม และมูลค่าต่อชุมชนชาวพื้นเมืองในจังหวัดน่าน จากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการทอผ้าต้นจกของชาวไทยวน บ้านหัวเมือง ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน อยู่ในสถานะการที่เสี่ยงต่อการขาดผู้สืบทอด จึงต้องจัดการเพื่อให้ชุมชนและผู้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตนเอง โดยการรวบรวมภูมิปัญญาการทอผ้าต้นจกไทยวนของชุมชนบ้านหัวเมือง ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน แล้วจัดทำศูนย์กลางข้อมูลการเรียนรู้ผ้าขึ้นต้นจกไทยวนของชุมชนและเส้นทางการเรียนรู้ผ้าขึ้นต้นจกภายในชุมชน บ้านหัวเมือง ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

6. ข้อเสนอแนะ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเพื่อให้แหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ้าทอต้นจกไทยวนบ้านหัวเมือง อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย จำเป็นต้องมีการจัดการปรับปรุงสื่อการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ้าขึ้นต้นจกไทยวน ทั้ง 3 อย่าง ดังนี้

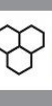
6.1. สร้างคุณค่าและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ้าทอพื้นเมืองให้กับคนในท้องถิ่นได้เกิดความรักความห่วงแหน และมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษของตนและเต็มใจที่จะนำเสนอข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจที่สนใจได้รู้และเข้าใจไปกับเจ้าของพื้นที่ด้วย

6.2. การสร้างสื่อของการเรียนรู้ เพื่อทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถมองเห็นโดยภาพรวมของแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวได้มากขึ้นสามารถ จัดทำเป็นสื่อ 3 ประเภท คือ

1) สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่แสดงหรือเรียบเรียงสาระความรู้ต่าง ๆ โดยใช้ตัวหนังสือที่เป็นตัวเขียน หรือตัวพิมพ์เป็นสื่อในการแสดงความหมาย สื่อสิ่งพิมพ์มีหลายชนิด ได้แก่ เอกสารแผ่นพับ และ ป้ายนิทรรศการแสดงประวัติความเป็นมา ประเภท ลักษณะ สีเส้น ลวดลายของผ้าต้นจก รวมไปถึงขั้นตอน หรือกรรมวิธีการได้มาซึ่งผ้าต้นจกว่ามีขั้นตอนการทำอย่างไร

2) สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้นใช้ควบคู่กับเครื่องมือไฮเทคทันสมัย หรือเครื่องมือที่เป็น เทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น แลบบันทึกรูปภาพพร้อมเสียง (วีดีทัศน์) ภาพนิ่ง ซึ่งสามารถใช้ได้ในกรณีที่ไม่ได้มีผู้สืบทอดการทอ อยู่ในขณะนั้นเราสามารถเปิดเป็นวีดิทัศน์ ให้กับนักท่องเที่ยวได้ชม เป็นการสร้างความเข้าใจที่ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

3) บุคคล คือ บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในการทอผ้า ซึ่งหมายถึง บรรดาเหล่าช่างทอผ้าในบ้านหัวเมือง เนื่องจากเป็นผู้ที่รู้และเข้าใจทุกขั้นตอนในการทอผ้าที่ดีที่สุด สามารถถ่ายทอดบอกเล่าสู่นักท่องเที่ยวได้ฟังได้โดยตรง ทั้งนี้ยังสามารถทำ กิจกรรมสาธิตและสามารถให้นักท่องเที่ยว

ได้ทดลองทอผ้าแบบง่ายโดยช่างทอผ้าภายในชุมชน ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าว เห็นควรที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ อาทิ สภาวัฒนธรรมอำเภอ น่านน้อย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน ซึ่งมีขอบเขตความรับผิดชอบในพื้นที่ ควรส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำสื่อการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้แหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ้าตีนจกไทยวน บ้านหัวเมือง อำเภอ น่านน้อย จังหวัดน่าน เกิดประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมาย เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน รวมทั้งยังช่วยส่งเสริมรักษาภูมิปัญญาและมรดกวัฒนธรรมให้ดำรงคงอยู่สืบไป

6.3 การมีส่วนร่วมในภาคประชาชน ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเพื่อให้การจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของพื้นที่ และเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการจัดการเส้นทางเรียนรู้และท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นตีนจกไทยวน บ้านหัวเมือง อำเภอ น่านน้อย จังหวัดน่าน ทั้งรายได้ จากการขายสินค้า การพัฒนาอาชีพ และการอนุรักษ์สืบสานการทอผ้าพื้นเมืองให้เป็นมรดกทางภูมิปัญญาอยู่กับชาวน่านสืบไป

7. บรรณานุกรม

- Gavila Okamoto, Jirawan. Cheesman, Patricia. Prangwatanakun, Songsak. (2010). **Suntree Haeng Leela Puenpha Praephan Phinit Pha Chin Den Khong Phiphitthaphan Thanakhan Haeng Prathet Thai Samnakngan Phaknuea.** (In Thai) [Exceptional Woven Beauty: Masterpieces from the Bank of Thailand Textile Museum]. Chiang Mai: Nopburee Press.
- Wongwipak, Chanan. (1987). **Chao Nan Khonmoomak Lae Khongrumnoi Nai Mueang Nan.** (In Thai) [Nan people, majority and minority in Nan]. Printed on the occasion of H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn opened National Museum of Nan on 14th August 1987. Bangkok: Amarin Printing Group Company Limited.
- Janthawit, Natthapat. (2002). **Phator Phuen Mueang Paknuea.** (In Thai) [Northern local fabric woven]. Bangkok: Fine Arts Department.
- Prangwatanakun, Songsak. (1998). **Moradok Watthanatham Pha Tor Tai Lue.** (In Thai) [Cultural heritage of Tai Lue textiles]. Chiang Mai: Department of Thai, Faculty of Humanities, Chiang Mai University.
- Prangwatanakun, Songsak. Naenna, Patricia. (1990). **Pha Lanna Yuan Lue Lao.** (In Thai) [Lanna Yuan Lue Lao Textile]. Bangkok: Amarin Printing Group Company Limited.
- Prangwatanakun, Songsak. (2013). **Sujibat Prakob Nithatsakan Pha Lum Nam Nan.** (In Thai) [Nan river basin textile exhibition's agenda]. Chiang Mai, the Bank of Thailand Museum, Northern Region Office.

- Phanichphant, Vithi. (2002). **Pha Sing Thaktor Lae Pha Tai**. (In Thai) [**Fabric woven and Tai Textile**]. Chiang Mai: Silk worm.
- Leesuwan, Viboon. (2007). **Saranukrom Pha Krueang Thaktor**. (In Thai) [**Encyclopedia of Textiles and Weaving**]. Bangkok: Muangboran Publishing.
- Office of National Museums. (2004). **Pha Tor Phuen Mueang Paknuea**. (In Thai) [**Northern local fabric woven**]. North Region of Fine Arts Department.
- Tiengkate, Nussara. (2002). **Lai Jok Mae Jaem** (In Thai) [Tapestry Pattern of Mae Jam District]. Chiang Mai: Suebsan Lanna School.